

УДК 657.1

Кійко А. І.,

antonkiiko@ukr.net, ORCID ID: 0009-0003-7326-1674,

Researcher ID: KQU-9312-2024, здобувач, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОБУДОВУ ОБЛІКУ

***Анотація.** Досліджено особливості транспортно-експедиторської діяльності на підприємствах. Визначено суттєві характеристики транспортно-експедиторської діяльності підприємства як складової логістичної системи. Охарактеризовано особливості організації обліку транспортно-експедиторськими підприємствами. Обґрунтовано посередницький характер транспортно-експедиторської діяльності, який передбачає, що експедитор виступає посередником між вантажовідправником та перевізником. Розглянуто різноманітність послуг, які надаються під час транспортно-експедиторської діяльності. Охарактеризовано договірні відносини при здійсненні транспортно-експедиторської діяльності між клієнтом та експедитором. Визначено, що індивідуальний підхід до кожного клієнта є визначальною характеристикою транспортно-експедиторської діяльності. Доведено, що під час здійснення транспортно-експедиторської діяльності здійснюється управління ризиками, оскільки експедитори переважно беруть на себе частину відповідальності за збереження вантажу під час транспортування. Досліджено визнання доходів і витрат від транспортно-експедиторської діяльності, при якому доходи експедитора формуються з плати за надані послуги, а витрати визнаються на дату їх здійснення. Визначено особливості документального оформлення операцій із транспортно-експедиторської діяльності, при якому експедитор для підтвердження наданих послуг використовує різноманітні первинні та зведені документи. Охарактеризовано особливості оподаткування транспортно-експедиторської діяльності у частині визначення податку на додану вартість та податку на прибуток підприємства. Доведено, що специфіка транспортно-експедиторської діяльності визначає особливі вимоги до організації бухгалтерського обліку на підприємствах, що надають такі послуги.*

Ключові слова: бухгалтерський облік, транспортно-експедиторська діяльність, особливості, документи, оподаткування.

Kiyko A. I.,

antonkiiko@ukr.net, ORCID ID: 0009-0003-7326-1674,

Researcher ID: KQU-9312-2024, Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

FEATURES OF THE TRANSPORT AND FORWARDING ACTIVITIES OF ENTERPRISES AND THEIR IMPACT ON ORGANIZATION OF ACCOUNTING

***Abstract.** The features of transport and forwarding activities at enterprises are investigated. The essential characteristics of the transport and forwarding activities of an enterprise as a component of the logistics system are determined. The features of the organization of accounting by transport and forwarding enterprises are characterized. The intermediary nature of transport and forwarding activities is substantiated, which implies that the forwarder acts as an intermediary between the consignor and the carrier. The variety of services provided during transport and forwarding activities is considered. The contractual relations between the client and the forwarder in the implementation of transport and forwarding activities are characterized. It is determined that an individual approach to each client is a defining characteristic of transport and forwarding activities. It is proven that risk management is carried out during transport and forwarding activities, since forwarders mainly take on part of the responsibility for the safety of cargo during transportation. The recognition of income and expenses from transport and forwarding activities is studied, in which the freight forwarder's income is formed from the fee for the services provided, and expenses are recognized on the date of their implementation. The features of the documentation of transport and forwarding operations are determined, in which the freight forwarder uses various primary and consolidated documents to confirm the services provided. The features of taxation of transport and forwarding activities in terms of determining value added tax and corporate income tax are characterized. It is proven that the specifics of transport and forwarding activities determine special requirements for the organization of accounting at enterprises providing such services.*

Keywords: accounting, transport and forwarding activities, features, documents, taxation.

JEL Classification: M41

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-80-22>

Постановка проблеми. Транспортно-експедиторська діяльність підприємств має важливі особливості, які визначають її роль в економіці та бізнес-процесах. Вона забезпечує ефективне перевезення вантажів, оптимізацію витрат та управління ризиками під час транспортування. Експедитори є посередниками між вантажовідправниками та перевізниками, організовуючи перевезення товарів різними видами транспорту, а також забезпечуючи додаткові послуги, зокрема митне оформлення, страхування, зберігання вантажу.

Підприємства при організації транспортно-експедиторської діяльності повинні так організувати бухгалтерський облік, щоб були враховані особливості цієї господарської діяльності, а також вимоги Національних положень стандартів бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (Міжнародних стандартів фінансової звітності).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації та методики обліку на підприємствах, що здійснюють транспортно-експедиторську діяльність, досліджували Атамас П. Й., Базиліук А. В., Войнаренко М. П., Горяєва М. С., Єсієва Н. К., Куцик П. О., Малишкін О. І., Малярєвський Ю. Д., Марценюк Р. А., Пасенко Н. С., Чік М. Ю. та ін. Проте на сьогодні, враховуючи динаміку економічних реалій та плінність норм чинного законодавства, комплексні дослідження з питань обліку з врахуванням особливостей транспортно-експедиторської діяльності підприємств відсутні.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження обліку на підприємствах із урахуванням особливостей транспортно-експедиторської діяльності підприємств для ефективного формування результатів діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання транспортно-експедиторська діяльність є важливою складовою логістичної системи, яка забезпечує організацію та супровід перевезень вантажів.

Транспортно-експедиторські послуги мають суттєве значення для розвитку бізнесу, оскільки вони дозволяють підприємствам:

- знижувати витрати на транспортування;
- оптимізувати логістичні процеси;
- збільшувати швидкість доставки товарів;
- забезпечувати надійність та безпеку вантажів;
- підвищувати рівень обслуговування клієнтів [1].

У результаті правильна організація транспортно-експедиторської діяльності може значно поліпшити ефективність роботи підприємства, особливо в умовах міжнародної торгівлі. Особливості транспортно-експедиторської діяльності значно впливають на побудову бухгалтерського обліку на підприємствах, що надають такі послуги.

Важливими особливостями транспортно-експедиторської діяльності підприємств є:

1. Посередницький характер: експедитор виступає посередником між вантажовідправником

та перевізником, організовуючи процес перевезення та надаючи супутні послуги; експедитори організовують перевезення вантажів, укладають договори з перевізниками та контролюють виконання умов перевезення; вони не є власниками транспорту, а діють на основі договору з клієнтом і забезпечують логістичне обслуговування підприємств; експедитори не обов'язково володіють власним транспортом, а працюють за агентськими договорами.

2. Різноманітність послуг: до спектра транспортно-експедиторських послуг входять багато додаткових послуг, таких як організація перевезень різними видами транспорту (мультимодальні перевезення), фрахтування суден, забезпечення зберігання, страхування вантажів, митне оформлення, складування, розподіл товарів, технічний супровід та інші послуги, пов'язані з перевезенням; експедитор може бути відповідальним за весь ланцюг логістики – від перевезення до доставки до кінцевого споживача.

3. Договірні відносини: відносини між експедитором та клієнтом регулюються договором транспортно-експедиторського перевезення, який визначає обсяг послуг, права та обов'язки сторін.

4. Індивідуальний підхід до кожного клієнта: враховуючи специфіку вантажу, кінцеву точку доставки та терміни, експедитори часто розробляють індивідуальні рішення для кожного замовлення. Це може включати вибір оптимального виду транспорту, маршрутів, організацію перевезень через кілька країн або навіть континентів.

5. Управління ризиками: експедитори часто беруть на себе частину відповідальності за збереження вантажу під час транспортування, що включає організацію страхування вантажів. Вони також можуть здійснювати контроль за дотриманням термінів доставки та умов, що зменшує ризики для клієнта.

6. Взаємодія з митними та іншими органами: експедитори займаються митним оформленням товарів, що є важливим аспектом міжнародних перевезень. Вони повинні бути добре обізнаними з митними законами та регламентами, щоб забезпечити безперешкодне переміщення товарів через кордони.

7. Підвищена мобільність та оперативність: через постійну зміну умов, таких як погодні умови, затори на дорогах, зміни в законодавстві, експедитори мають швидко реагувати на зміни та знаходити оптимальні рішення. Вони повинні бути готові до оперативної зміни маршрутів і графіків перевезень, щоб мінімізувати затримки.

8. Значення для ланцюгів постачання: транспортно-експедиторські компанії є важливими ланками в ланцюгах постачання, оскільки забезпечують ефективний зв'язок між виробниками та кінцевими споживачами товарів [10].

Вищезазначені особливості транспортно-експедиторської діяльності підприємств впливають на побудову бухгалтерського обліку у розрізі наступних аспектів:

1. Визнання доходів та витрат: доходи експедитора формуються з плати за надані послуги, тобто це винагорода за організацію перевезення, при цьому сума транзитних коштів не включається до доходу експедитора. Доходи експедитора визнаються на дату виконання послуг та підписання відповідних актів.

Основними видами доходів експедитора є:

- винагорода експедитора – оплата за послуги з організації перевезення;
- додаткові доходи – плата за митне оформлення, зберігання, страхування вантажу тощо.

Доходи визнаються на дату завершення надання послуг, підтверджених актами виконаних робіт (наданих послуг), рахунками-фактурами та іншими первинними документами. Якщо перевезення здійснюється довгостроково, доходи можуть визнаватися частинами відповідно до етапів виконання договору.

Витрати визнаються на дату їх здійснення, відповідно до умов договору та підтверджуючих документів. Основними видами витрат експедитора є:

- транзитні витрати, до складу яких входять оплата послуг перевізників за транспортування, страхових компаній за страхування вантажу, митних брокерів, підприємств за зберігання вантажу та інших контрагентів;
- операційні витрати, які включають витрати на адміністративні потреби, витрати на утримання офісу, персоналу, банківські витрати, податкові зобов'язання та ін.

Тому правильний підхід до визнання доходів і витрат допомагає забезпечити прозорість фінансової звітності та оптимізувати податкові зобов'язання підприємства [2].

2. Документальне оформлення: для підтвердження наданих послуг експедитор використовує різноманітні первинні та зведені документи. Основними документами в транспортно-експедиторській діяльності є:

- договір транспортного експедирування, який регулює відносини між експедитором (виконавцем перевезення) і клієнтом (замовником перевезення); визначає обсяг послуг, відповідальність сторін, порядок оплати та ін. Істотними умовами договору є: інформація про сторони договору (експедитор та замовник); вид та умови перевезення (маршрут, строки, спосіб доставки); порядок розрахунків, розмір винагороди експедитора; основні умови відповідальності експедитора за збереження вантажу;

- заявка на перевезення вантажу, яка містить замовлення клієнта на організацію перевезення; є підставою для виконання експедиторських послуг. Істотними умовами заявки на перевезення вантажу є: дані про вантаж (найменування, вага, габарити); вид транспорту; маршрут перевезення; бажані терміни доставки;

- транспортні документи, які підтверджують факт перевезення вантажу. Наприклад, товарно-транспортна накладна – для внутрішніх перевезень автомобільним транспортом; CMR-накладна –

міжнародна товарно-транспортна накладна для автоперевезень; залізнична накладна – використовується при залізничних перевезеннях; коносамент – документ для морських перевезень; авіанакладна – документ при авіаперевезеннях. Основними істотними умовами транспортних документів є: дані про відправника, перевізника, експедитора; опис вантажу (кількість, вага, упаковка та ін.); маршрут і умови транспортування; дата та місце оформлення;

- документи на додаткові послуги. Якщо експедитор виконує додаткові послуги (митне оформлення, зберігання, страхування), оформлюються відповідні документи: акт прийому-передачі вантажу; страховий поліс; митна декларація; складська квитанція;

- документи що підтверджують виконання послуг: акт виконаних робіт (наданих послуг) – підтверджує виконання експедиторських послуг, підписується замовником після виконання робіт чи надання послуг, використовується для бухгалтерського обліку та податкової звітності; рахунок-фактура – виписується експедитором на оплату послуг, може містити розрахунок вартості перевезення, додаткових послуг, експедиторської винагороди; платіжні документи – банківські платіжні інструкції; квитанції про оплату.

Достовірне оформлення та зберігання цих документів відповідно до нормативно-правових вимог є критично важливим для бухгалтерського обліку на підприємстві [8].

3. Оподаткування: особливості оподаткування транспортно-експедиторських послуг вимагають ретельного підходу до обліку податкових зобов'язань, зокрема податку на додану вартість та податку на прибуток.

Якщо експедитор діє від свого імені, податок на додану вартість нараховується на всю суму отриманих коштів експедитором. Якщо експедитор діє як агент, податок на додану вартість нараховується тільки на суму його винагороди.

Доходи та витрати визнаються згідно з бухгалтерським обліком відповідно до принципу нарахування, тобто об'єктом оподаткування податком на прибуток відповідно до ст. 134 Податкового кодексу України є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (Міжнародних стандартів фінансової звітності), на різниці, які визначені відповідними положеннями Податкового кодексу України [9].

Тому необхідно враховувати специфіку оподаткування посередницьких операцій та правильно відображати їх у податковій звітності.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, специфіка транспортно-експедиторської діяльності визначає особливі вимоги до організації бухгалтерського обліку на підприємствах, що надають такі послуги.

Достовірне та своєчасне відображення операцій, пов'язаних із транспортно-експедиторською діяльністю підприємств, сприяє підвищенню ефективності управління та забезпечує відповідність фінансової та податкової звітності актуальним нормативно-правовим вимогам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атамас П. Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. К. : Центр наукової літератури, 2008. 392 с.
2. Базилук А. В., Малишкін О. І. Бухгалтерський і податковий облік автотранспорту та автоперевезень : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 256 с.
3. Войнаренко М., Єсієва Н. Автомобільні вантажні перевезення як об'єкт обліку та аудиту діяльності підприємств-перевізників. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(4). С. 204-207.
4. Гура М. О. Облік видів економічної діяльності : навч. посіб. К. : Знання, 2004. 541 с.
5. Кійко А. І. Нормативно-правове регулювання відносин учасників при наданні транспортно-експедиторських послуг: економічний аспект. *Сімдесят другі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки : матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції* (м. Львів, Україна – м. Пшеворськ, Польща, 21-22 лютого 2023 р.). / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. Львів : ФО-П Шпак В.Б., 2023. С. 17-19. URL: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-4239/>.
6. Кійко А. І. Сутність та особливості транспортно-експедиторської діяльності підприємств: сучасний аспект. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 79. С. 106-112.
7. Куцик П., Марценюк Р. Облік і оподаткування транспортно-експедиторської діяльності: теоретико-методичні аспекти. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнародний науковий журнал*. 2020. Вип. 2. С. 49-60.
8. Облік у галузях виробництва і послуг : навч. посіб. / Ю. Д. Маляревський, М. С. Горяєва, Н. С. Пасенко, А. О. Косич. Х. : Видавництво “Інжек”, 2008. 616 с.
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Чік М. Ю. Облік транспортних витрат у лісовому господарстві. *Науково-практичний журнал “Бухгалтерський облік і аудит”*. 2012. № 7. С. 28-3

REFERENCES

1. Atamas, P. J. (2008), *Bukhhalters'kyj oblik u haluziakh ekonomiky : navch. posib*. Tsentr naukovoї literatury, K., 392 s.
2. Bazyliuk, A. V. and Malyskin, O. I. (2011), *Bukhhalters'kyj i podatkovyj oblik avtotransportu ta avtoperevezen' : navch. posib*. Tsentr uchbovoi literatury, K., 256 s.
3. Vojnarenko M. and Yesieva N. (2013), *Avtomobil'ni vantazhni perevezennia iak ob'iekt obliku ta audytu diial'nosti pidpriemstv-pereviznykiv. Ekonomichnyj analiz*, T. 12(4), s. 204-207.
4. Hura, M. O. (2004), *Oblik vydiv ekonomichnoi diial'nosti : navch. posib*. Znannia, K., 541 s.
5. Kijko, A. I. (2023), *Normatyvno-pravove rehuliuвання vidnosyn uchasnykiv pry nadanni transportno-ekspedytors'kykh posluh: ekonomichnyj aspekt. Simdesiat druhi ekonomiko-pravovi dyskusii. Seria: Sotsial'ni ta humanitarni nauky : materialy Mizhnarodnoi naukovoї internet-konferentsii* (m. L'viv, Ukraina – m. Pshevors'k, Pol'scha, 21-22 liutoho 2023 r.). / [redkol. : O. Patriak ta in.] ; HO “Naukova spil'nota”; WSSG w Przeworsku. FO-P Shpak V.B., L'viv, s. 17-19, available at: <http://www.spilnota.net.ua/us/article/id-4239/>.
6. Kijko, A. I. (2024), *Sutnist' ta osoblyvosti transportno-ekspedytors'koi diial'nosti pidpriemstv: suchasnyj aspekt. Visnyk L'vivs'koho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, № 79, s. 106-112.
7. Kutsyk P. and Martseniuk R. (2020), *Oblik i opodatkuвання transportno-ekspedytors'koi diial'nosti: teoretyko-metodychni aspekty. Instytut bukhhalters'koho obliku, kontrol' ta analiz v umovakh hlobalizatsii : mizhnarodnyj naukovyj zhurnal*, vyp. 2, s. 49-60.
8. *Oblik u haluziakh vyrobnytstva i posluh : navch. posib*. / Yu. D. Maliarevs'kyj, M. S. Horiaieva, N. S. Pasenko, A. O. Kosych (2008), *Vydavnytstvo “Inzhek”*, Kh., 616 s.
9. *Podatkovyj kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Chik, M. Yu. (2012), *Oblik transportnykh vytrat u lisovomu hospodarstvi. Naukovo-praktychnyj zhurnal “Bukhhalters'kyj oblik i audit”*, № 7, s. 28-33.

Стаття надійшла до редакції 03 грудня 2024 року